

ผู้บริโภคชอกช้ำ กสทช.ซีลๆ?:

โลก 2 ใบของราคาโทรคมนาคมหลังควบรวม
TRUE+DTAC & AIS+3BB

กษิณีเดช คำฟูช, กัลป์ กรุยรุ่งโรจน์ และ จัตร คำแสง

Highlights

- ผู้ให้บริการรายใหญ่ต่างรายงานต่อนักลงทุนไว้ว่าค่าบริการมือถือต่อหมายเลขเพิ่มมากขึ้น ส่วนค่าบริการอินเทอร์เน็ตบ้านต่อผู้ใช้อีกเพิ่มมากขึ้นเช่นกัน แต่ปัจจุบัน กสทช. กลับพบว่าค่าบริการถูกลง - เท่าเดิม
- แพ็กเกจมือถือและอินเทอร์เน็ตบ้านราคาถูกที่สุดที่เคยมีก่อนควบรวมหายไป บีบให้ผู้บริโภคที่ใช้งานน้อยต้องจ่ายแพงขึ้น นอกจากนี้ผู้ให้บริการรายใหญ่ยังใช้กลยุทธ์ขายฟวงมือถือ/อินเทอร์เน็ตบ้านมากขึ้น ซึ่งจะยิ่งทำให้เปลี่ยนค่ายยากขึ้นในอนาคต
- แม้ กสทช. จะวางเงื่อนไขควบคุมราคาแก่ผู้ควบรวมไว้แล้ว แต่กระบวนการติดตามการทำตามเงื่อนไขก็เป็นไปอย่างล่าช้า ยังไม่มีทิศทางที่ชัดเจน หรือแม้กระทั่งความไม่พร้อมตั้งแต่ต้นของ กสทช. ในการกำกับดูแล

ฉบับที่ 59
กุมภาพันธ์ 2025

ผู้บริโภคชอกช้ำ กสทช.ชลช?: โลก 2 ใบของราคาโทรคมนาคม หลังควบรวม TRUE+DTAC & AIS+3BB

ฉัตร คำแสง, กัลป์ กรุยรุ่งโรจน์ และ ฉัตร คำแสง

101 Public Policy Think Tank (101 PUB)

กุมภาพันธ์ 2025

“เมื่อวิเคราะห์ผลกระทบ [จากการควบรวม TRUE+DTAC] ย่อมมีความเป็นไปได้...ซึ่งข้อมูลที่สามารถคาดการณ์ไปได้หลายความเป็นไปได้นั้น ผลการศึกษาต่างๆ ไม่สามารถรับรองหรือยืนยันได้ว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งจะเกิดขึ้นจริงหรือไม่”

สรณ บุญใบชัยพฤกษ์ ประธาน กสทช. ให้ความเห็นกรณีรับทราบควบรวม TRUE+DTAC

ที่มา: กสทช.¹ ย่อโดย 101 PUB

คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ หรือ กสทช. หน่วยงานกำกับดูแลการแข่งขันในตลาดโทรคมนาคมของไทย ได้อนุมัติมติใหญ่ที่ส่งผลต่อการแข่งขันในตลาดโทรคมนาคม 2 ตีลงตั้งแต่ปี 2022 เป็นต้นมา คือ 1) การรับทราบการควบรวมกิจการระหว่าง บริษัท ทรู คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) หรือ TRUE กับ บริษัท โทเทิล แอ็คเซ็ส คอมมูนิเคชั่น จำกัด (มหาชน) หรือ DTAC ในวันที่ 20/10/2022² ซึ่งเป็นผู้ให้บริการโทรศัพท์มือถือรายใหญ่ และ 2) การอนุญาตให้บริษัท แอดวานซ์ อินโฟร์ เซอร์วิส จำกัด (มหาชน) หรือ AIS เข้าซื้อหุ้นของบริษัท ทริปเปิลที บรอดแบนด์ จำกัด หรือ 3BB ในวันที่ 10/11/2023³

ตลักษ์ทั้งสองได้สร้างความกังวลให้กับนักวิชาการ ภาคประชาสังคม และประชาชน จนมีการเรียกร้องให้เกิดการคุมเข้มและไม่อนุญาตให้ควบรวม อย่างไรก็ตาม กสทช. มองว่าการควบรวมจะเพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการโทรคมนาคม โดยเฉพาะจากการประหยัดต้นทุน⁴ และหาก กสทช. วางเงื่อนไขหลังควบรวมได้ดีพอก็จะช่วยให้ประชาชนได้ประโยชน์มากกว่าโทษ⁵

แต่เหมือน กสทช. กับผู้บริโภคจะอยู่ในโลกคนละใบ โลกของผู้บริโภคนั้น ค่าบริการแพงขึ้นและคุณภาพของการบริการก็มีปัญหามากขึ้นทุกที⁶ แต่ในโลกของ กสทช. ผลที่เกิดกลับตรงกันข้าม นอกจากนั้นการติดตามการทำตามเงื่อนไขหลังควบรวมโดย กสทช. เองก็ยังดำเนินการอย่างล่าช้า บางเรื่องกระทั่งยังหาวิธีการติดตามไม่ได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่สำนักงาน กสทช. เข้ามารายงานด้วยตัวเองต่อคณะกรรมการการพัฒนาศรษฐกิจ (ต่อไปนี้จะเรียกว่า กมช.) ในวันที่ 30/1/2025⁷

สิ่งที่ผู้บริโภคเจอในโลกจริงต่างกับสิ่งที่ กสทช. เห็นอย่างไรบ้าง? ใครคือผู้ได้ประโยชน์ที่แท้จริงจากการควบรวม? สมาองค์กรของผู้บริโภค (Thailand Consumers Council: TCC) ร่วมกับ 101 PUB สสำรวจผลกระทบด้านราคาหลังควบรวม TRUE+DTAC และ AIS+3BB บนโลกของความเป็นจริงกับโลกของ กสทช. ในบทความนี้

ผู้บริโภคมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นหลังควบรวม แต่ กสทช. มองไม่เห็น

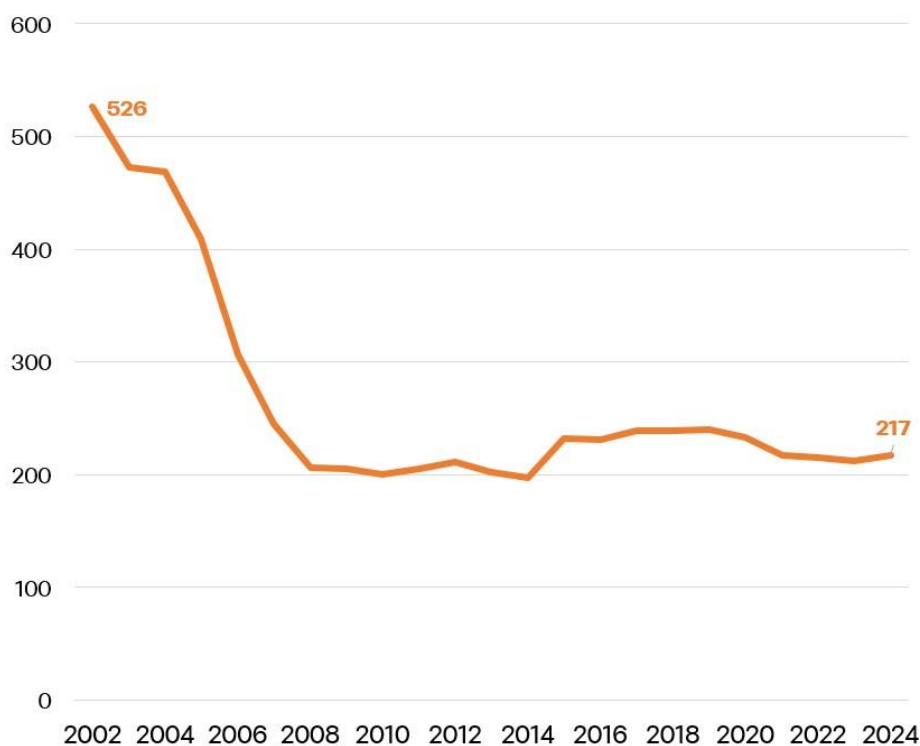

ภาพที่ 1: ผู้บริโภคค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้นหลังควบรวม แต่ กสทช. มองไม่เห็น

ผลกระทบหลังควมรวม TRUE+DTAC ต่อบริการโทรศัพท์มือถือ

เกือบสองปีหลังจากการรวมธุรกิจระหว่าง TRUE+DTAC ผู้บริโภคที่ใช้บริการมือถือทั้งสองค่าย มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นเฉลี่ย 5.9%⁸ เมื่อพิจารณาค่าบริการต่อเลขหมายก่อน-หลังควมรวม ผ่านรายได้เฉลี่ยของบริษัทต่อผู้ใช้บริการ 1 คน หรือ ARPU (Average Revenue Per User) ที่ภาคธุรกิจรายงานเพื่อแสดงถึงความแข็งแกร่งของธุรกิจแก่ผู้ถือหุ้น

เมื่อย้อนกลับไปดูสภาพการแข่งขันของผู้ให้บริการมือถือในอดีต จะเห็นว่า ARPU เฉลี่ยทั้งตลาด (ซึ่งรวมผู้ให้บริการรายอื่นๆ ด้วย) มีแนวโน้มลดลงเรื่อยๆ⁹ (ภาพที่ 2) ตามการแข่งขันของผู้ให้บริการที่เคยมีการแข่งขันกันอย่างรุนแรง¹⁰

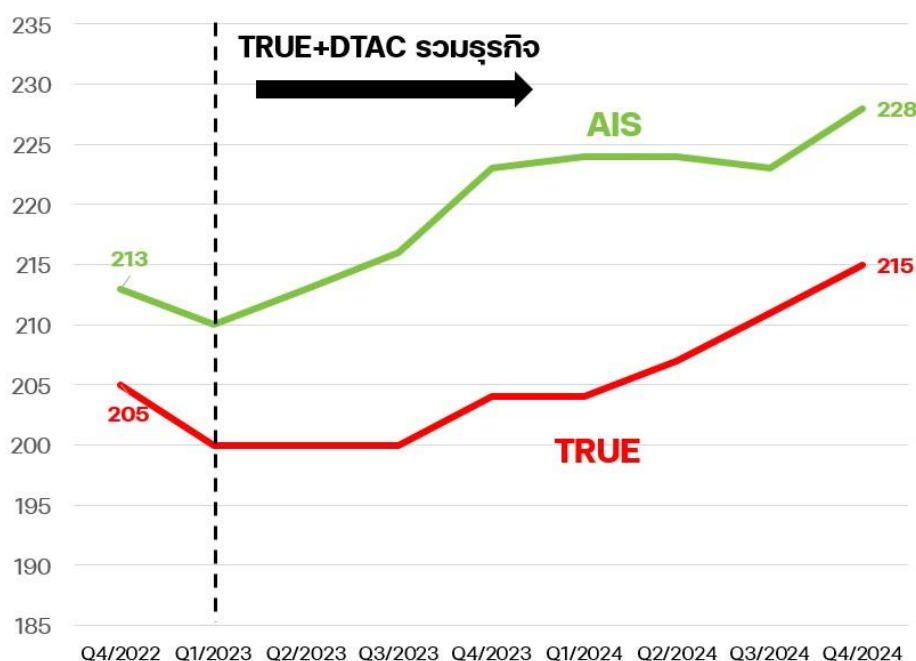
ภาพที่ 2: ARPU เฉลี่ยของผู้ให้บริการมือถือ

ที่มา: กสทช.

หมายเหตุ: ตัวเลขปี 2024 คือไตรมาส 3/2024

แต่หลังจากนั้น ARPU ก็เริ่มมีช่วงที่เกิดการควมรวมและค่อยๆ มีความเป็นไปได้สูงที่ ARPU เฉลี่ยทั้งตลาดจะเพิ่มขึ้นหลังจากนั้น โดย ARPU ของ TRUE เพิ่มขึ้นจาก 205 บาท/เลขหมาย/เดือน เป็น 215 บาท/เลขหมาย/เดือน คิดเป็น 4.9%¹¹ ส่วน AIS เพิ่มขึ้นจาก 213 บาท/เลขหมาย/เดือน เป็น 228 บาท/เลขหมาย/เดือน คิดเป็น 7.0%¹² (ภาพที่ 3) ด้านปริมาณการใช้งานอินเทอร์เน็ตของผู้บริโภคมี

แนวโน้มที่จะลดลง โดยมีสัญญาณจากปริมาณการใช้อินเทอร์เน็ตมือถือต่อเลขหมายของผู้ใช้ AIS ที่ลดลง 5.4% หลังจากควมรวม แม้ TRUE จะไม่มีการรายงานเลขนี้ แต่ก็มีโอกาสที่ปริมาณการใช้งานอินเทอร์เน็ตจะลดลงเช่นกัน หากพฤติกรรมของผู้ใช้ทั้งสองค่ายไม่แตกต่างกัน¹³ ดังนั้นแล้วราคาต่อหน่วยที่ผู้บริโภคใช้ก็ควรจะเพิ่มขึ้น

ภาพที่ 3: ARPU ของผู้ให้บริการ TRUE และ AIS (บาท/เลขหมาย/เดือน)

ที่มา: เอกสารนำเสนอการแถลงผลประกอบการของผู้ให้บริการ รวบรวมโดย 101 PUB

หมายเหตุ: TRUE กับ DTAC รวมธุรกิจเสร็จสิ้นในวันที่ 1 มีนาคม 2023

หากพิจารณาแนวโน้ม ARPU หลังควมรวมตามภาพที่ 2 จะเห็นว่าหลังควมรวมช่วง 3 ไตรมาสแรก (ไตรมาส 1–ไตรมาส 3/2023) ARPU ของ TRUE มีแนวโน้มลดลงเมื่อเทียบกับก่อนควมรวม แต่หลังจากนั้น ARPU ของ TRUE ก็กลับมามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ส่วน ARPU ของ AIS หลังควมรวม TRUE+DTAC ก็กลับตัวเพิ่มขึ้นทันทีและเพิ่มอย่างต่อเนื่อง ซึ่งให้เห็นว่า AIS ก็ได้ประโยชน์จากการควมรวมเช่นเดียวกันเพราะภาพรวมการแข่งขันในตลาดน้อยลง

นอกจากนั้น เมื่อแบ่งผู้ให้บริการมือถือออกเป็นประเภทเติมเงิน (Pre-Paid) และรายเดือน (Post-Paid) จะพบว่า ARPU ของผู้ให้บริการที่เพิ่มขึ้นนั้นมาจาก ARPU ของกลุ่มเติมเงินของทั้งสองค่ายเป็นหลัก โดย ARPU ของผู้ให้บริการเติมเงินของ TRUE เพิ่มขึ้น 12.0% ส่วน AIS เพิ่มขึ้น 16.3% ขณะเดียวกัน ARPU ของกลุ่มรายเดือนในค่าย TRUE กลับเพิ่มขึ้นเพียง 1.7% และกลุ่มรายเดือนของ AIS กลับลดลง 2.6% (ตารางที่ 1) การเปรียบเทียบ ARPU ทั้งสองกลุ่มจึงทำให้เห็นได้ว่าผู้ให้บริการ

เลือกใช้กลยุทธ์ผ่านการเพิ่มรายได้กับผู้มีรายได้น้อยเป็นซึ่งนิยมใช้บริการในรูปแบบเติมเงินมากกว่ากลุ่มฐานอื่นๆ

	เติมเงิน	รายเดือน	รวม
TRUE	108 → 121 (+12.0%)	419 → 426 (+1.7%)	205 → 215 (+4.9%)
AIS	123 → 143 (+16.3%)	455 → 443 (-2.6%)	213 → 228 (+7.0%)

ตารางที่ 1: ARPU บริการมือถือ (บาท/เลขหมาย/เดือน) ระหว่างไตรมาส 4/2022

และไตรมาส 4/2024 ของ TRUE และ AIS แบ่งตามประเภทผู้ใช้บริการ

ที่มา: เอกสารนำเสนอการแถลงผลประกอบการของผู้ให้บริการ คำนวณโดย 101 PUB

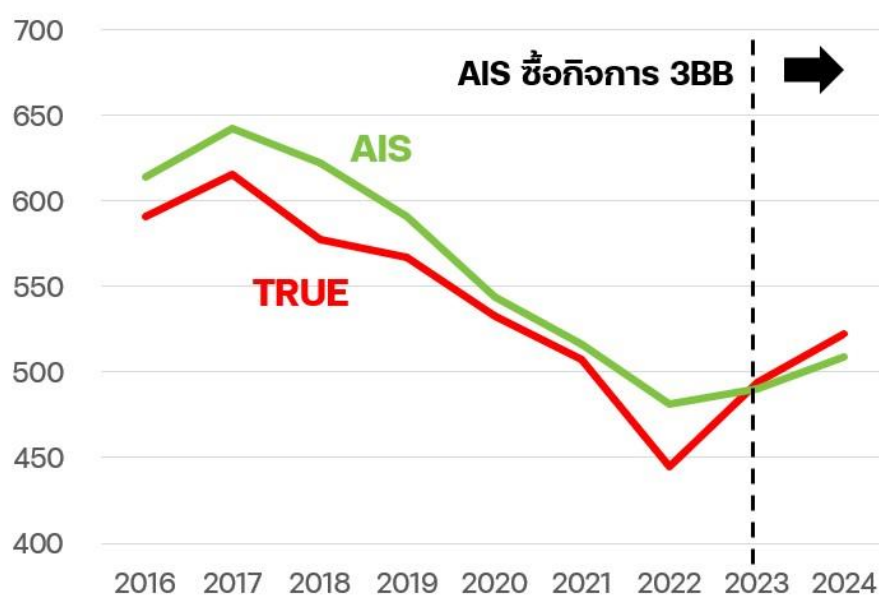
แม้ตัวเลขที่กล่าวมาจะชี้ให้เห็นว่าหลังควบรวมค่าบริการมือถือเพิ่มมากขึ้น แต่การชี้แจงผลกระทบการควบรวมของ กสทช. ต่อ กมธ. กลับให้ข้อสรุปที่แตกต่างอย่างมาก เนื่องจาก กสทช. ได้รายงานว่าการควบรวมค่าบริการต่อเลขหมายก่อน-หลังควบรวมไม่เปลี่ยนแปลง คือ 215 บาท/เลขหมาย/เดือน แต่เมื่อ กสทช. คำนวณราคาโทรศัพท์/นาทีจะพบว่าลดลงจาก 0.48 บาท/นาที เหลือ 0.41 บาท/นาที หรือราคาลดลง 14.6% จากก่อนควบรวม ส่วนราคาอินเทอร์เน็ตมือถือก็ลดลงจาก 0.10 บาท/MB เหลือ 0.08 บาท/MB หรือราคาลดลง 20.0% จากก่อนควบรวม ซึ่งถือว่าผ่านเกณฑ์ควบคุมราคาของ กสทช. ที่กำหนดไว้ว่าราคา/นาทีและราคา/MB ต้องไม่เกิน 0.6 บาท/นาที และ 0.16 บาท/MB ตามลำดับจากเกณฑ์ที่ กสทช. ตั้งจะเห็นว่า กสทช. มุ่งเน้นกำกับราคาผ่านราคา/นาทีและราคา/MB เป็นหลัก

ตัวเลขที่ กสทช. ชี้แจง นำไปสู่ข้อสรุปว่าผู้ให้บริการล้วนปฏิบัติตามเพดานราคาที่ กสทช. ตั้งไว้ แกมผู้บริโภคก็จ่ายค่าบริการมือถือเท่าเดิมแต่ได้นาทีโทรและปริมาณอินเทอร์เน็ตเพิ่ม แพ็กเกจมือถือคุ้มค่ามากขึ้น ตรงข้ามกับสิ่งที่ผู้บริโภคเจอจริงโดยเฉพาะผลกระทบการควบรวมต่อผู้ใช้บริการมือถือแบบเติมเงิน

ผลกระทบหลังควบรวม AIS+3BB ต่อค่าบริการอินเทอร์เน็ตบ้าน

เมื่อพิจารณาแนวโน้มค่าบริการอินเทอร์เน็ตบ้าน (ขอเรียกสั้นๆ ว่าเน็ตบ้าน) ก็มีแนวโน้มคล้ายกับบริการมือถือ คือในอดีตค่าบริการมีแนวโน้มลดลงเรื่อยๆ ซึ่งสอดคล้องกับการแข่งขันของผู้ให้บริการเน็ตบ้านที่เพิ่มขึ้น (ภาพที่ 4) แต่ต่างตรงที่ ARPU ของเน็ตบ้านของ TRUE และ AIS เริ่มปรับตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ก่อนควบรวม AIS+3BB แล้ว ดังนั้นหลังควบรวมค่าบริการเฉลี่ยต่อ

เลขหมายจึงเพิ่มขึ้นเฉลี่ย 6.4%¹⁴ และหากแยกพิจารณารายผู้ให้บริการ จะพบว่าค่าบริการของ TRUE เพิ่มขึ้นจาก 477 บาท/เลขหมาย/เดือน เป็น 522 บาท/เลขหมาย/เดือน คิดเป็น 9.4%¹⁵ ส่วน AIS เพิ่มขึ้นจาก 489 บาท/เลขหมาย/เดือน เป็น 509 บาท/เลขหมาย/เดือน คิดเป็น 4.1%¹⁶ (ภาพที่ 5)

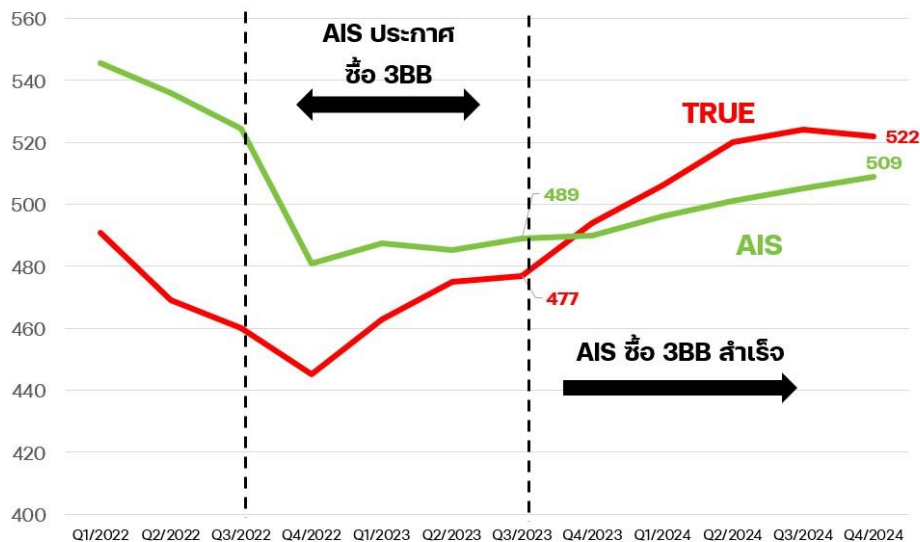
ภาพที่ 4: ARPU บริการอินเทอร์เน็ตบ้าน (บาท/เลขหมาย/เดือน) ของ TRUE และ AIS

ที่มา: รายงานสภาพตลาดโทรคมนาคม และเอกสารนำเสนอการแถลง

ผลประกอบการของผู้ให้บริการ รวบรวมโดย 101 PUB

หมายเหตุ: ARPU ของ AIS คือ ARPU เฉลี่ยระหว่าง AIS กับ 3BB

แบบถ่วงน้ำหนักตามจำนวนผู้ใช้บริการเน็ตบ้าน

ภาพที่ 5: ARPU บริการอินเทอร์เน็ตบ้าน (บาท/เลขหมาย/เดือน) ของ TRUE และ AIS

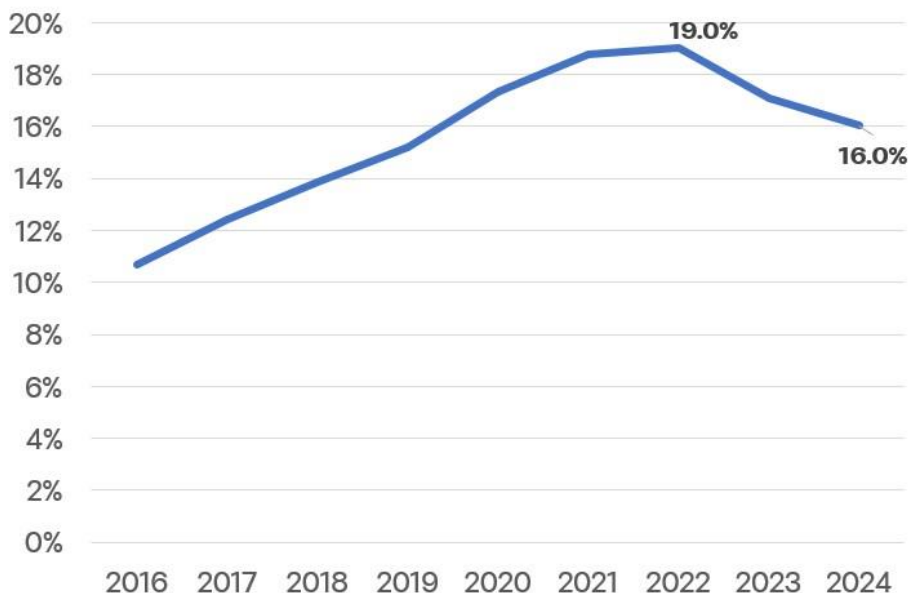
ที่มา: เอกสารนำเสนอการแถลงผลประกอบการของผู้ให้บริการ รวบรวมโดย 101 PUB

หมายเหตุ: ไตรมาส 4/2023 คือไตรมาสที่ AIS เริ่มรับรู้รายได้จาก 3BB หลังซื้อกิจการสำเร็จ

หมายเหตุ 2: ARPU ของ AIS คือ ARPU เฉลี่ยระหว่าง AIS กับ 3BB

แบบถ่วงน้ำหนักตามจำนวนผู้ใช้บริการเน็ตบ้าน

นอกจากนั้นหากดูภาพรวมของตลาดเน็ตบ้านจะเห็นว่าผู้ใช้มีแนวโน้มจะลดลง สะท้อนจากอัตราการเข้าถึงของบริการอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงต่อจำนวนประชากรทั้งหมด หรือ Penetration per Population ที่ลดลงจากจุดสูงสุดที่ 19.0% ในปี 2022 เหลือ 16.0% ในปี 2024 (ภาพที่ 6)¹⁷ หากแนวโน้มที่ยังคงอยู่ เมื่อผู้ให้บริการเลือกจะขึ้นราคาแพ็คเกจเน็ตบ้านก็จะส่งผลกระทบต่อด้านราคาเน็ตบ้านชัดเจนขึ้น และสะท้อนผ่าน ARPU เน็ตบ้านที่จะเพิ่มขึ้นในอนาคต

ภาพที่ 6: อัตราการเข้าถึงของบริการอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงต่อจำนวนประชากรทั้งหมด

ที่มา: กสทช.

หมายเหตุ: ตัวเลขปี 2024 คือไตรมาสที่ 3

ด้าน กสทช. ได้รายงานกับ กมธ. การพัฒนาเศรษฐกิจ ว่าหลังจากควบรวม AIS+3BB แล้ว ARPU ในตลาดเน็ตบ้านเพิ่มขึ้นเล็กน้อยจาก 470 บาท/เลขหมาย/เดือน เป็น 480 บาท/เลขหมาย/เดือน หรือเพิ่ม 2.1%¹⁸ แม้ กสทช. จะประเมินทิศทางของผลกระทบการควบรวมสอดคล้องกับสิ่งที่ผู้บริโภคเจอจริง แต่ด้วยขนาดผลกระทบหลังการควบรวมที่ กสทช. เจอยังคงแตกต่างกับตัวเลขจริงมาก

ทำไม กสทช. เห็นผลกระทบแตกต่างด้านราคาจากผู้บริโภค?

เมื่อเปรียบเทียบแนวโน้ม ARPU ก่อน-หลังควบรวม ระหว่างที่ TRUE กับ AIS รายงานในเอกสารแถลงผลประกอบการกับสิ่งที่ กสทช. ตรวจสอบ จะพบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมาก ทั้งนี้เป็นเพราะวิธีการติดตามของ กสทช. ตามที่ชี้แจงกับ กมธ. มีปัญหาสองส่วน คือ

1. ข้อมูลแพ็คเกจที่นำมาหาค่าเฉลี่ยอาจรวม ‘โปรลับ’ ซึ่งเป็นแพ็คเกจราคาถูกแต่ผู้บริโภคเข้าถึงยากเข้ามาด้วย
2. การคำนวณค่าเฉลี่ยยังเป็นค่าเฉลี่ยแบบง่ายซึ่งให้น้ำหนักการพิจารณาแต่ละแพ็คเกจเท่าๆ กัน โดยไม่คำนึงถึงบริบทของจำนวนผู้ใช้แต่ละแพ็คเกจ

ความผิดพลาดทั้งสองส่วนนี้ทำให้โปรลับซึ่งมีผู้ใช้น้อยถูกให้น้ำหนักในการคำนวณมากเกินไป ในขณะที่แพ็คเกจที่คนใช้เยอะและหาซื้อได้ทั่วไปซึ่งมีราคาแพงกว่าโปรลับก็กลับถูกให้น้ำหนักในการคำนวณค่าเฉลี่ยน้อยเกินไป สุดท้ายตัวเลขค่าโทร/นาทีและค่าเน็ต/MB แต่ละแพ็คเกจเฉลี่ยที่ กสทช. ชี้แจงต่อ กมธ. จึงต่ำกว่าความเป็นจริง ไม่สะท้อนผลกระทบของการควมรวมมากพอ

แพ็คเกจราคาถูกละหายไป ถูกบีบให้ใช้ของแพง หรือซื้อแพ็คเกจฟุ้งมือถือ+เน็ตบ้าน การเปลี่ยนแปลงของแพ็คเกจมือถือก่อน-หลังควมรวม TRUE+DTAC

ภาพที่ 7: แพ็คเกจมือถือราคาถูกละหายไป แต่การตรวจสอบล่าช้า ไม่ทันผู้ให้บริการ¹⁹

เมื่อสำรวจแพ็คเกจมือถือที่ถูกลงขายในตลาดจะเห็นว่าแพ็คเกจราคา 299 บาท/เดือน ซึ่งเป็นแพ็คเกจราคาถูกที่สุดที่วางขายในปี 2022 ซึ่งเป็นช่วงก่อนรวมธุรกิจ TRUE+DTAC หายไป ทำให้แพ็คเกจราคาถูกที่สุดในปัจจุบันคือแพ็คเกจราคา 399 บาท/เดือนแทน แม้จะได้ราคาที่โทรเพิ่มขึ้นจาก 50

เป็น 100 นาที และปริมาณอินเทอร์เน็ต 5G เพิ่มขึ้นจาก 10 GB ต่อเดือนเป็น 20 GB ต่อเดือน²⁰ (ตารางที่ 2) แต่ก็เป็นทางเลือกของผู้บริโภคที่ใช้งานมือถือน้อยออกไป

TRUE	DTAC	AIS
299	349 399	349 399
399	449	449
499	499	499
599	599	599
699	699	699
899	899	899 1,199
1,199 1,299	1,099 1,199	1,199
1,499	1,499	1,399 1,499
1,699	1,999	1,699 1,899
-	2,199	1,999 2,299

ตารางที่ 2: แพ็กเกจมือถือที่วางขายก่อนรวมรวม ปี 2022 เทียบแพ็กเกจล่าสุด โดยตัวเลขที่ถูกขีดฆ่า

คือราคาแพ็กเกจที่เคยวางขายในปี 2022 แต่ปัจจุบันไม่มีราคานี้แล้ว

ที่มา: Droidsans (2023) และเว็บไซต์ของผู้ให้บริการ รวบรวมโดย 101 PUB

หมายเหตุ: ไม่นับโปรลับ หรือแพ็กเกจที่กำหนดเงื่อนไขเฉพาะกลุ่ม เช่น ผู้สูงอายุ

ผู้มีรายได้น้อย และแพ็กเกจของ DTAC สมัครงได้ถึงแค่ปลายปี 2024 เท่านั้น

ส่วนแพ็กเกจที่สมัครงได้ในปัจจุบันยังไม่มีระบุหน้าเว็บไซต์

นอกจากแพ็กเกจรายเดือน ซิมอินเทอร์เน็ตแบบไม่จำกัด (เรารู้จักกันในชื่อ ‘ซิมเทพ’) ก็มีราคาแพงขึ้นอย่างมากเมื่อเทียบกับก่อนรวมธุรกิจ โดยปี 2022 ซิมเติมเงินอินเทอร์เน็ตไม่จำกัดความเร็ว 15 Mbps มีค่าบริการเฉลี่ย 100 บาท/เดือน แต่ในปัจจุบันซิมประเภทนี้มีค่าบริการเฉลี่ยเพิ่มเป็น 222 บาท/เดือน²¹ ค่าบริการของซิมประเภทนี้เพิ่มขึ้น 2.2 เท่า²² เมื่อเทียบกับช่วงก่อนรวมธุรกิจ²³

หนึ่งในเงื่อนไขด้านราคาที่ กสทช. ได้ให้ไว้หลังรวมรวม TRUE+DTAC คือจะต้องลดราคาค่าบริการเฉลี่ยตามจำนวนผู้ใช้งาน 12% ภายใน 90 วันหลังรวมธุรกิจ²⁴ การกำหนดเงื่อนไขแบบนี้

กสทช. คาดหวังว่าประสิทธิภาพการให้บริการที่เพิ่มขึ้นหลังควบรวมจะส่งผ่านมายังผู้บริโภคจากราคาที่ลดลง

แต่ผ่านมากเกือบสองปี นับตั้งแต่ TRUE กับ DTAC รวมธุรกิจและจดทะเบียนบริษัทใหม่ในนาม TRUE กสทช. ก็ยังไม่รู้ว่าจะคำนวณราคาเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักอย่างไร ซึ่งล่าช้าจากกำหนดการเดิมที่ต้องแล้วเสร็จภายในเดือนมิถุนายน 2023²⁵ ทำให้ ณ ปัจจุบัน กสทช. ก็ยังไม่มีคำตอบที่ชัดเจนว่าสรุปแล้วราคาเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักตามจำนวนผู้ใช้ของ TRUE ก่อน-หลังควบรวมคือเท่าไร? ปฏิบัติตามเงื่อนไขของ กสทช. หรือที่ต้องลด 12% หรือไม่?

หรือในกรณีที่ กสทช. มีข้อมูลผู้ใช้บริการแต่ละแพ็คเกจอยู่ในมือก็จำเป็นต้องตรวจสอบข้อมูลให้ดีก่อนจะนำมาใช้ เพราะเคยมีกรณีที่ผู้ควบรวมส่งข้อมูลค่าบริการเฉลี่ยแบบถ่วงน้ำหนักให้แก่ กสทช. โดยอ้างว่าค่าโทรศัพท์ลดลง 15% และค่าอินเทอร์เน็ตลดลงถึง 80% เมื่อเทียบกับช่วงก่อนควบรวม แต่ตัวเลขดังกล่าวอาจยังไม่ใช่คำตอบสุดท้าย เนื่องจากข้อมูลที่นำมาใช้สำหรับคำนวณมีความคลุมเครือบางส่วนไม่เชื่อมโยงกับข้อมูลที่ กสทช. มีในมือ นอกจากนั้นวิธีการคำนวณค่าเฉลี่ยแบบถ่วงน้ำหนักตามจำนวนผู้ใช้นั้นยังมีช่องโหว่อื่นที่ทำให้ตัวเลขมีค่าต่ำกว่าความเป็นจริง เช่น การแจกแพ็คเกจขนาดเล็กที่มีนาฬิกาหรือปริมาณอินเทอร์เน็ตน้อยแก่ผู้ใช้งานในวงกว้างเพื่อเพิ่มน้ำหนักในการคำนวณค่าเฉลี่ย²⁶ ปัญหาหรือช่องโหว่เหล่านี้เกิดมาจากการกำหนดเงื่อนไขของ กสทช. ที่ไม่ได้นิยามอย่างชัดเจนว่าแพ็คเกจที่จะนำมาพิจารณาคือแพ็คเกจใดบ้าง แพ็คเกจแบบใดที่จะไม่นำมาคำนวณ เพื่ออุดรอยโหว่ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

การเปลี่ยนแปลงของแพ็คเกจเน็ตบ้านก่อน-หลังควบรวม AIS+3BB

POLICY FLASH

ทางเลือกแพ็คเกจเน็ตบ้านน้อยลง กสทช. ไม่พร้อมกำกับตั้งแต่ต้น

โปรถูกแพงขึ้น
ถูกบีบให้ซื้อโปรใหญ่

399 บาท/เดือน

ความเร็ว 300/300

499 บาท/เดือน

ความเร็ว 300/300*

เน้นขายบริการฟ่วง
ให้ย้ายค่ายยากขึ้น

799 บาท/เดือน

ความเร็ว 700/700

เหลือ 599 บาท/เดือน

ถ้าสมัครโปรมือถือ

*หมายเหตุ: กรณีทำสัญญา 24 เดือน (เพิ่มจาก 12 เดือน) จะได้ความเร็วเป็น 500/500

กสทช. ดำเนินการควบคุมราคาล่าช้า

มาตรการ: AIS ต้องคงแพ็คเกจราคาถูกที่สุดก่อนควบรวมเอาไว้

แต่ยังไม่เคาะว่าแพ็คเกจ
ราคาถูกที่สุดคือแพ็คเกจใด

ไม่มีข้อมูลก่อนปี 2023
เทียบผลก่อน-หลังควบรวมได้ยาก

ที่มา: คำชี้แจงของ กสทช. ต่อ กมร.การพัฒนาเศรษฐกิจ, บดี กสทช. วันที่ 10/11/2023, Droidsans (2022 - 2024) และเว็บไซต์ผู้ให้บริการ

ภาพที่ 8: ทางเลือกแพ็คเกจเน็ตบ้านน้อยลง กสทช. ไม่พร้อมกำกับตั้งแต่ต้น

ด้านแพ็คเกจเน็ตบ้านก็มีปัญหาล้ายกับแพ็คเกจมือถือ เพราะแพ็คเกจราคาถูกที่สุดในปี 2022 คือ 299 บาท/เดือน ความเร็ว 300/300 (ความเร็วดาว์นโหลด 300 Mbps และความเร็วอัปโหลด 300 Mbps) ราคาแพงขึ้น 100 บาทเมื่อเทียบระหว่างปี 2022 กับปัจจุบัน (ตารางที่ 3) ส่งผลโดยตรงต่อกลุ่มผู้บริโภคที่ไม่ได้ต้องการใช้อินเทอร์เน็ตที่มีความเร็วสูงจนเกินความจำเป็น ถูกบีบให้ซื้อแพ็คเกจเน็ตบ้านที่มีความเร็วมากกว่าเดิม แม้จะไม่จำเป็นก็ตาม

12

ความเร็ว	TRUE	AIS	3BB
300/300	399 499	399 499 (ซิมเน็ต 5-GB)	-
500/500	599 (Mesh-Wifi + ดูหนัง/ บอล)	899 600 (Mesh-Wifi + ดูหนัง และซิมเน็ต 10-GB)	600 (เพิ่มมาหลังควมรวม)
1000/500	799 699 (Mesh-Wifi + ดูหนัง/บอล และซิมเน็ต 15-GB)	599 700	700 (+ ดูหนัง)
1000/1000	-	-	1,200 (+ ดูหนัง)

ตารางที่ 3: ตัวอย่างแพ็คเกจอินเทอร์เน็ตบ้านที่วางขายก่อนควมรวม (ปี 2022) เทียบปัจจุบัน

โดยตัวเลขที่ถูกขีดฆ่าคือราคาแพ็คเกจที่เคยวางขายในปี 2022 แต่ปัจจุบันไม่มีราคานี้แล้ว

ที่มา: Droidsans (2022) และเว็บไซต์ของผู้ให้บริการ รวบรวมโดย 101 PUB

หมายเหตุ: นับเฉพาะแพ็คเกจที่ขายหน้าเว็บไซต์ ไม่รวมแพ็คเกจที่มีเงื่อนไขพิเศษ

หรือส่วนลดจากการซื้อพ่วงบริการมือถือ หรือการทำสัญญา 24 เดือน

สำหรับเงื่อนไขที่ กสทช. ให้ไว้ต่อการควมรวม AIS+3BB คือ AIS จะต้องคงแพ็คเกจค่าบริการ ถูกที่สุดก่อนควมรวมเอาไว้ แต่ ณ วันนี้ กสทช. ก็ยังไม่มีคำตอบชัดเจนว่าแพ็คเกจราคาถูกที่สุดคือ แพ็คเกจใด

หรือแม้ว่า กสทช. จะระบุแพ็คเกจที่ค่าบริการถูกที่สุดได้จริง แต่ก็ไม่สามารถติดตามผลการควมรวม AIS+3BB ได้ดีพอ เพราะ กสทช. ไม่มีข้อมูลแพ็คเกจเน็ตบ้านก่อนปี 2023 ในมือทำให้เทียบ ผลกระทบก่อน-หลังควมรวมได้ยาก เมื่อดูรายละเอียดแพ็คเกจเน็ตบ้านที่วางขายในปี 2022 จะเห็นว่า แพ็คเกจราคาถูกที่สุดราคา 299 บาท/เดือน ได้ความเร็ว 300/300 ในปีถัดมาแพ็คเกจนี้ถูกตัดออก เมื่อ กสทช. ไม่มีข้อมูลปี 2022 ก็หมายความว่าแพ็คเกจราคา 299 บาท/เดือน ไม่ได้ถูกบันทึกอยู่ในฐานข้อมูล ของ กสทช. แม้ว่าในปัจจุบัน แพ็คเกจความเร็ว 300/300 จะกลับมาในราคาที่แพงขึ้นกว่าเดิม 100 บาท/ เดือน แต่ กสทช. อาจไม่สามารถติดตามราคาของแพ็คเกจความเร็ว 300/300 ได้อยู่ดีว่ามีการ เปลี่ยนแปลงจากอดีตอย่างไร

กลยุทธ์ขายพ่วงมือถือ+เน็ตบ้าน จะส่งผลเสียต่อการแข่งขันในตลาดโทรคมนาคมในระยะยาว

ขณะเดียวกันผู้ให้บริการรายใหญ่ในปัจจุบันยังเน้นกลยุทธ์การขายพ่วงกับบริการมือถือด้วยการเสนอราคาพิเศษ เช่น แพ็กเกจเน็ตบ้านราคา 799 บาท/เดือน ความเร็ว 700/700 ถ้าหากผู้บริโภคใช้บริการมือถือค่ายเดียวกับเน็ตบ้านด้วย ก็จะได้ราคาพิเศษคือ 599 บาท/เดือน แม้กลยุทธ์ดังกล่าวจะช่วยให้ผู้บริโภคมีทางเลือกในการใช้บริการมือถือ-เน็ตบ้านในราคาที่ถูกลง แต่อีกด้านหนึ่งก็ทำให้การย้ายค่ายยากมากขึ้น ผู้ให้บริการโทรคมนาคมอื่นที่ไม่สามารถให้บริการพ่วงเน็ตบ้าน-มือถือ เช่น NT หรือ ผู้ให้บริการรายย่อยอื่นๆ จะมีความสามารถในการแข่งขันกับรายใหญ่ลดลง²⁷

ตั้งที่ปรึกษาล่าช้า กสทช. ประเมินไม่ได้ว่ามีพฤติกรรมโกงราคาหรือไม่

หนึ่งในวิธีการกำกับดูแลเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคไม่ให้ถูกเอาเปรียบ คือการตรวจสอบโครงสร้างต้นทุนของการให้บริการของผู้ให้บริการแต่ละราย ทั้งต้นทุนเฉลี่ยของการให้บริการ (Average Cost: AC) และต้นทุนส่วนเพิ่มของการให้บริการ ‘หน่วยสุดท้าย’ (Marginal Cost: MC) ตัวเลขเหล่านี้มีความสำคัญต่อการประเมินการใช้อำนาจเหนือตลาดเพื่อโกงราคาเป็นอย่างมากโดยเฉพาะต้นทุนส่วนเพิ่มของการให้บริการ ยิ่งส่วนต่างระหว่างราคากับต้นทุนส่วนเพิ่มมีค่ามากเท่าไร ก็แปลว่าผู้ให้บริการใช้อำนาจเหนือตลาดมากกำหนดราคามากขึ้นเท่านั้น

ในเงื่อนไขการควมรวมทั้ง TRUE+DTAC กับ AIS+3BB กสทช. จึงได้มีมติให้จ้างที่ปรึกษาอิสระเพื่อตรวจสอบโครงสร้างต้นทุนของผู้ให้บริการภายในตลาด โดย กสทช. จะเป็นผู้เลือกบริษัทที่ปรึกษาที่เหมาะสมกับการศึกษาโครงสร้างต้นทุน เช่น มีประสบการณ์การวิเคราะห์โครงสร้างต้นทุนในตลาดโทรคมนาคมไม่ต่ำกว่า 5 ปี ต้องไม่มีผลประโยชน์กับช้อนกับผู้ควมรวม โดยผู้ควมรวมจะเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมด

แต่ปัจจุบันกระบวนการคัดเลือกที่ปรึกษายังไม่เสร็จสิ้นแม้จะผ่านช่วงเวลาการควมรวมมานานแล้ว โดยในฝั่งของตลาดมือถือ กสทช. ได้เห็นชอบบริษัทที่ปรึกษาไว้แล้วเมื่อเดือนมิถุนายน 2024²⁸ และกำลังอยู่ในขั้นตอนการทำสัญญาจ้างระหว่างทูล-บริษัทที่ปรึกษา²⁹ ส่วนฝั่งของตลาดเน็ตบ้าน กสทช. ได้มีเห็นชอบแต่แนวทางการจัดให้มีที่ปรึกษาแล้ว และกำลังอยู่ในขั้นตอนของการจัดทำร่างขอบเขตของงาน (Terms of Reference: TOR) เพื่อจ้างที่ปรึกษาต่อไป³⁰ การดำเนินการตั้งที่ปรึกษาที่ล่าช้าส่งผลให้ กสทช. ไม่สามารถประเมินสภาพตลาดและพฤติกรรมการโกงราคาและอาจส่งผลต่อผู้บริโภคได้ในระยะยาว

ปัญหาของการกำกับดูแลไม่ได้มีแค่เรื่องราคา

ปัญหาการกำกับดูแลหลังการควบรวมของ กสทช. ไม่ได้มีปัญหาแค่เรื่องของค่าบริการเท่านั้น แต่การประเมินการทำตามเงื่อนไขอื่นๆ เช่น เงื่อนไขห้ามลดคุณภาพการให้บริการสัญญาณ ที่การตรวจสอบของ กสทช. ยังมีข้อโหว่ เพราะไม่สามารถประเมินย้อนกลับไปยังอดีตได้ว่าคุณภาพสัญญาณ ก่อน-หลังควบรวมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร มีเพียงการรายงานคุณภาพสัญญาณของผู้ควบรวม (TRUE กรณีมือถือ AIS กรณีเน็ตบ้าน) ผ่านเกณฑ์มาตรฐานของ กสทช. เท่านั้น³¹ ซึ่งขัดแย้งกับข้อค้นพบของ 101 PUB ที่ได้จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับกลุ่มผู้บริโภคบางส่วนที่ให้ความเห็นว่าคุณภาพสัญญาณหลังควบรวมแย่ลง³²

ในภาพใหญ่ ต้นทุนการกำกับดูแลการแข่งขันและคุ้มครองผู้บริโภคของ กสทช. ก็มีแนวโน้มจะเพิ่มมากยิ่งขึ้น ดังเช่นตัวอย่างของ พิงรอง รามสูต หนึ่งในคณะกรรมการของ กสทช. ซึ่งถูกบริษัท ทรู ดิจิทัล กรุ๊ป จำกัด ฟ้องต่อศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลาง เนื่องจากพิงรองได้ดำเนินการให้ กสทช. ออกหนังสือเตือนไม่ให้มีโฆษณาแทรกในแพลตฟอร์ม TrueID แก่ผู้ประกอบการโทรทัศน์ ที่วิดิทัศน์ ตามกฎ Must Carry โดยทาง TrueID เห็นว่าเป็นการทำให้บริษัทเสื่อมเสียชื่อเสียง เข้าข่ายปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ และสุดท้ายศาลก็มีคำตัดสินให้พิงรองถูกจำคุก 2 ปีโดยไม่รอลงอาญา (ได้รับการประกันตัวแล้ว)³³

ไม่ว่าการกระทำของพิงรองจะผิดหรือไม่? อย่างไร? แต่ผลกระทบของการฟ้องร้องและคำตัดสินของศาลจะส่งผลให้ต้นทุนของ กสทช. ในการทำหน้าที่กำกับดูแลตามหน้าที่มีสูงขึ้นจน กสทช. อาจเลือกกำกับดูแลแบบ ‘อะลุ่มอล่วย’ ไม่ได้สัดส่วนกับปัญหาจริงเพื่อเลี่ยงแรงปะทะกับเอกชน ส่งผลเสียต่อการแข่งขันของตลาดโทรคมนาคมในระยะยาว และกระทบไปยังภาพรวมของระบบเศรษฐกิจในที่สุด

ภารกิจของทีมวิจัย 101 PUB และ TCC ไม่ได้จบลงเพียงเท่านี้ เพราะการจะเข้าใจผลกระทบการควบรวมต่อผู้บริโภคให้ได้นั้น ก็จำเป็นต้องศึกษาผลกระทบ ‘จากตัวผู้บริโภค’ เองด้วย ผ่านการสนทนาแบบ Focus Group หรือการเก็บข้อมูลแบบสอบถาม เพื่อเข้าใจผลกระทบของการควบรวม โดยเฉพาะต่อผู้บริโภคให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

รายการอ้างอิง

- ¹ มติ กสทช. นัดพิเศษครั้งที่ 5/2022 วันที่ 20 ตุลาคม 2022.
- ² Thairath+. (20 ตุลาคม 2022). กสทช.อนุมัติควมรวม TRUE-DTAC แบบมีเงื่อนไข หากผูกขาด อาจระงับยกเลิก หรือปรับปรุงเงื่อนไข. สืบค้นเมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2025. <https://plus.thairath.co.th/topic/politics&society/102274>
- ³ Thairath+. (20 ตุลาคม 2022). กสทช.อนุมัติควมรวม TRUE-DTAC แบบมีเงื่อนไข หากผูกขาด อาจระงับยกเลิก หรือปรับปรุงเงื่อนไข. สืบค้นเมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2025. <https://plus.thairath.co.th/topic/politics&society/102274>
- ⁴ จักร คำแสง. (2022). 5 เรื่องเล่า vs 5 เรื่องจริง ดีลควมรวมทรู+ดีแทค และบทบาทของ กสทช. สืบค้นเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2025. <https://101pub.org/5-narratives-vs-5-facts-about-dtac-true-merger/>
- ⁵ สำนักข่าวอิสรา. (11 พฤศจิกายน 2023). ไม่ถึงขั้นผูกขาด! กสทช.รับควมรวม AIS-3BB ค่าบริการอาจแพงขึ้น เชื่อ มาตรการเฉพาะป้องกันได้. สืบค้นเมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2025. <https://www.isranews.org/article/isranews-news/123675-NBTC-meeting-permit-merger-AIS-3BB-news.html>
- ⁶ การสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับตัวแทนผู้บริโภคโดย 101 PUB.
- ⁷ การสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับตัวแทนผู้บริโภคโดย 101 PUB.
- ⁸ คือค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักตามจำนวนผู้ใช้บริการของทั้งสองค่าย
- ⁹ ฐานข้อมูลอุตสาหกรรมโทรคมนาคม จัดทำโดย กสทช.
- ¹⁰ จักร คำแสง. (2022). 5 เรื่องเล่า vs 5 เรื่องจริง ดีลควมรวมทรู+ดีแทค และบทบาทของ กสทช. สืบค้นเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2025. <https://101pub.org/5-narratives-vs-5-facts-about-dtac-true-merger/>
- ¹¹ คำนำโดย 101 PUB เอกสารนำเสนอการแถลงผลประกอบการ TRUE ไตรมาส 4/2022 กับ 4/2024.
- ¹² คำนำโดย 101 PUB เอกสารนำเสนอการแถลงผลประกอบการ AIS ไตรมาส 4/2022 กับ 4/2024.
- ¹³ คำนำโดย 101 PUB เอกสารนำเสนอการแถลงผลประกอบการ AIS ไตรมาส 4/2022 กับ 4/2024.
- ¹⁴ 101 PUB ให้ไตรมาส 3/2023 คือไตรมาสสุดท้ายก่อนควมรวม AIS+3BB ส่วนหลังควมรวม 101 PUB จะอ้างอิงจาก ตัวเลขล่าสุด คือ ไตรมาส 4/2024; ตัวเลขนี้คือค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักตามผู้ใช้
- ¹⁵ เอกสารนำเสนอการแถลงผลประกอบการ TRUE ไตรมาส 3/2023 กับ 4/2024.
- ¹⁶ เอกสารนำเสนอการแถลงผลประกอบการ AIS ไตรมาส 3/2024 กับ 4/2024.
- ¹⁷ ฐานข้อมูลอุตสาหกรรมโทรคมนาคม จัดทำโดย กสทช.
- ¹⁸ แก๊ซเมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2025
- ¹⁹ แก๊ซเมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2025
- ²⁰ Droidsans. (3 มีนาคม 2023). อัปเดตราคาแพ็คเกจมือถือ AIS, True และ dtac แบบรายเดือน ปี 2023 พบมีการ ปรับราคาขึ้นหลัง 2 บริษัทควมรวมกับเว็บไซต์ของผู้ให้บริการ. สืบค้นเมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2025. <https://droidsans.com/mobile-internet-promotion-2023/>; เว็บไซต์ของผู้ควมรวม.
- ²¹ แก๊ซเมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2025
- ²² แก๊ซเมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2025

²³ Droidsans. (21 เมษายน 2022). โปรโมชั่น V10 ปี 2022 เน็ต 15-20 Mbps ไม่อั้น พร้อมโทรฟรีทุกเครือข่าย เริ่มต้นเดือนละ 100 บาท มีทั้ง AIS, dtac และ TrueMove H. สืบค้นเมื่อ 13 กุมภาพันธ์ 2025.

<https://droidsans.com/unlimited-internet-promotion-2022-v10/>; เว็บไซต์ A Lot

Tech<https://www.alottechs.com/product-category/internet-sim>

²⁴ Thairath+. (20 ตุลาคม 2022). กสทช.อนุมัติควมรวม TRUE-DTAC แบบมีเงื่อนไข หากผูกขาด อาจระงับยกเลิก หรือปรับปรุงเงื่อนไข. สืบค้นเมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2025. <https://plus.thairath.co.th/topic/politics&society/102274>

²⁵ คำชี้แจงของ กสทช. ต่อ คณะกรรมการกิจการพัฒนาเศรษฐกิจ วันที่ 30 มกราคม 2025.

²⁶ สรวิศ มา และฉัตร คำแสง. (2023). กสทช. กับการ (ไม่?) บังคับใช้ตามมาตรการควมรวม TRUE-DTAC. สืบค้นเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2025. <https://101pub.org/true-dtac-merger-monitoring/>

²⁷ อ่านเพิ่มเติมใน ฉัตร คำแสง และกษิติเดช คำฟูช. (2023). ประเมินการควมรวมธุรกิจระหว่าง AIS และ 3BB: ตลาด อินเทอร์เน็ตบ้านอาจผูกขาด เพราะการควมรวมในตลาดมือถือ. และ ฉัตร คำแสง และกษิติเดช คำฟูช. (2023). ควมรวม AIS + 3BB ระยะสั้นมาตรการยังรับมือได้แต่ระยะยาวจะไหวหรือไม่?

²⁸ มติ กสทช. ครั้งที่ 13/2024 วันที่ 14 มิถุนายน 2024 วาระที่ 4.5

²⁹ คำชี้แจงของ กสทช. ต่อ กมธ.การพัฒนาเศรษฐกิจ วันที่ 30 มกราคม 2025.

³⁰ คณะกรรมการกิจการพัฒนาเศรษฐกิจ. (2025). บันทึกการประชุมคณะกรรมการกิจการพัฒนาเศรษฐกิจ สภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 49. สืบค้นเมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2025.

³¹ คำชี้แจงของ กสทช. ต่อ กมธ.การพัฒนาเศรษฐกิจ วันที่ 30 มกราคม 2025.

³² การสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับตัวแทนผู้บริโภคโดย 101 PUB.

³³ ThaiPBS. (6 กุมภาพันธ์ 2025). ต่วน! ศาลฯ สั่งจำคุก 2 ปี “พิรธอง” ผิด ม.157 คดี True ID ฟ้อง. สืบค้นเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2025. <https://www.thaipbs.or.th/news/content/349004>

101 PUB หรือ 101 Public Policy Think Tank - ศูนย์ความรู้นโยบายสาธารณะ
เพื่อการเปลี่ยนแปลง มุ่งทำงานวิจัยด้านนโยบายสาธารณะไทยในบริบทโลกใหม่
เราทำงานวิเคราะห์ ออกแบบ ขับเคลื่อน และสื่อสารนโยบายสาธารณะ บนฐาน
วิชาการ ฐานการพัฒนา และฐานประชาธิปไตย

 www.101pub.org

 101PUB

 @101_PUB

 @101_pub

 contact.101pub@gmail.com